इंग्रजीत टंकलिखित केलेल्या न्यायनिर्णयचा मराठी अनुवाद

[(1996) 3 एस. सी. आर. 1087]

हुकुम चंद आणि अन्य इतर

विरुद्ध

हरियाणा राज्य आणि अन्य इतर

2 एप्रिल,1996

[न्यायमूर्ति के. रामास्वामी आणि न्यायमूर्ति जी. बी. पटनायक].

भूमि संपादन अधिनियम, 1894:

कलम 28-अ आणि कलम 54 - भूमि संपादन अधिकाऱ्याने केलेला भूमि संपादन निवाडा - संदर्भ न्यायालयाद्वारे नुकसानभरपाई वाढवणे - कलम 26 अंतर्गत निवडयात वाढ केल्यानंतर, उच्च न्यायालयात कलम 54 अंतर्गत अपील केले गेले नाही. - याच अधिसूचनेअंतर्गत हे प्रकरण उच्च न्यायालयात नेणाऱ्या इतर काही दावेदारांना वाढीव नुकसानभरपाईचा निर्णय दिला - जमीन मालकाने दोन वर्षांनंतर नुकसानभरपाईच्या अधिक वाढीसाठी कलम 28 ए अंतर्गत अर्ज दाखल केला- अधिकारी तसेच उच्च न्यायालयाने देखील दिलासा देण्यास नकार दिला. 28 अ (1) केवळ तेव्हाच उपलब्ध आहे जेव्हा नुकसानभरपाई मध्ये कलम 26 अंतर्गत वाढ करण्यात आली होती परंतु कलम ५४ अंतर्गत नाही .

भारतीय संविधान, 1950: 341

भारतीय संविधान, 1950: अनुच्छेद 14- जमिन मालकाने भूमी संपादन अधिनियमाच्या कलम 26 अंतर्गत नुकसानभरपाई स्वीकारली असून कलम 54 अंतर्गत प्रकरण उच्च न्यायालयात नेले नाही. नंतर काही दावेदारांनी प्रकरण वाढीव नुकसान भरपाई साठी उच्च न्यायालयात नेल्यावर त्यांना वाढीव भरपाई देण्याचे आदेश देण्यात आले. जमीन मालकाच्या कलम 28 ए अंतर्गत दाखल केलेल्या वाढीव

नुकसानभरपाईच्या अर्ज नामंजूर करण्यात आला. अनुच्छेद 14 चे कोणतेही उल्लंघन नाही.

अनुसूचित जाती सहकारी जमीन मालकी संस्था लिमिटेड. भटिंडा -विरुद्ध- युनियन ऑफ इंडिया, **[1991] 1 एस. सी. सी. 174 आणि** बाबू राम आणि इतर -विरुद्ध- उत्तर प्रदेश राज्य आणि अन्य, **[1995] 2 एस. सी. सी. 689**, यावर विसंबून होते.
त्यानंतर के. एस. परिपूर्णन- विरुद्ध - केरळ राज्य, **[1995] 1 एस. सी. सी. 367 चे अनुसरण करण्यात आले.**

दिवाणी अपीलीय न्यायाधिकारीता- दिवाणी अपील क्र. 7118/1996
पंजाब आणि हरियाणा उच्च न्यायालयाने दिनांक 21/09/1993 रोजी सी. आर. क्रमांक 2659 /1993 मधे दिलेल्या निकाल आणि आदेशावरून.
अपीलकर्त्यांसाठी जे. डी. जैन.
उत्तरवादीसाठी रेणू जॉर्ज आणि इंदू मल्होत्रा.
न्यायालयाद्वारे खालील प्रमाणे आदेश देण्यात आला.
अनुमती देण्यात आली.

भूमि संपादन अधिनियम, 1894 च्या कलम 4 (1) अंतर्गत (थोडक्यात, 'अधिनियम') अधिसूचना दिनांक 24.3.1971 रोजी प्रकाशित करण्यात आली होती. कलम 11 अंतर्गत जिल्हाधिकारी यांनी 10 जुलै 1971 रोजी त्यांचा निवाडा मंजूर केला. त्यावर, अपीलकर्त्याने इतरांसह कलम 18 अंतर्गत अतिरिक्त जिल्हा न्यायाधीशांकडे संदर्भ दाखल केला होता. कलम 26 अंतर्गत निवाड्यात आणखी वाढ केल्यानंतर, अपीलकर्त्यांनी कलम 54 अंतर्गत उच्च न्यायालयात अपील करण्यासाठी हे प्रकरण पुढे नेले नव्हते. इतर काही दावेदारांनी आर. एफ. ए. क्रमांक 1326/78 दाखल केला

ज्यामध्ये उच्च न्यायालयाने नुकसानभरपाई रु. 135 प्रति चौरस यार्ड प्रमाणे वाढ केली. त्यानंतर, दोन वर्षांनंतर, अपीलकर्त्याने कलम 28 ए अंतर्गत भूमि संपादन अधिकाऱ्याकडे अर्ज दाखल केला होता, ज्याने एल. सी. प्रकरण क्र. 51/91 मधील त्याच्या निर्णयात 10 मे 1993 च्या आदेशाद्वारे अर्ज फेटाळला. सी. आर. क्र. 2659/93 प्रमाणे अपीलकर्त्यांनी दाखल केलेल्या पुनरीक्षणावर, पंजाब आणि हरियाणा उच्च न्यायालयाने दिनांक 21 सप्टेंबर 1993 रोजी दिलेल्या आदेशाद्वारे सदर याचिका फेटाळली. त्यामुळे विशेष अनुमतीद्वारे सदर पील दाखल करण्यात आली आहे.

एकच प्रश्न आहे की : भूमि संपादन अधिकाऱ्याने आर. एफ. ए. क्र. 1326/79 मध्ये उच्च न्यायालयाने दिलेल्या आदेशानुसार अपीलकर्त्यांना 135 प्रति चौरस यार्ड प्रमाणे नुकसानभरपाई देण्यास नकार देणे योग्य होते का ? कायद्याच्या कलम 28-अ (1) मध्ये असे म्हटले आहेः

> "या भागांतर्गत दिलेल्या निर्णयामध्ये, न्यायालय कलम 11 अंतर्गत जिल्हाधिकारी यांनी दिलेल्या रकमेपेक्षा जास्त नुकसानभरपाईची रक्कम अर्जदाराला देऊ करत असेल, तर कलम 4, उपकलम (1) अंतर्गत त्याच अधिसूचनेद्वारे समाविष्ट केलेल्या इतर सर्व जमिनीत स्वारस्य असलेल्या आणि जिल्हाधिकारी यांच्या निर्णयामुळे व्यथित झालेल्या व्यक्ती, त्यांनी कलम 18 अंतर्गत जिल्हाधिकारी यांच्याकडे अर्ज केला नसला तरी, न्यायालयाच्या निर्णयाच्या तारखेपासून तीन महिन्यांच्या आत जिल्हाधिकारी यांच्याकडे लेखी अर्जाद्वारे त्यांना देय असलेल्या नुकसानभरपाईची रक्कम न्यायालयाने दिलेल्या नुकसानभरपाईच्या रकमेच्या आधारे पुन्हा निश्चित केली जाऊ शकते अशी आवश्यकता असू शकतेः

परंतु, या उप-कलमांतर्गत ज्या तीन महिन्यांच्या कालावधीत जिल्हाधिकारी यांच्याकडे अर्ज केला जाईल, त्या तीन महिन्यांच्या कालावधीची गणना करताना, ज्या दिवशी निवाडा घोषित करण्यात आला होता तो दिवस आणि पुरस्काराची प्रत मिळविण्यासाठी लागणारी वेळ वगळली जाईल."

त्याचे वाचन स्पष्टपणे सूचित करते की जिल्हाधिकारी यांनी कलम 11 अंतर्गत निकाल दिल्यानंतर, जर दावेदाराने कलम 18 च्या मर्यादे अंतर्गत लेखी अर्ज केला नसेल, परंतु कायद्याच्या कलम 4 (1) अंतर्गत प्रकाशित झालेल्या त्याच अधिसूचनेमुळे उद्भवलेल्या दावेदारांपैकी एकाने अर्जावर दिलेल्या निवाड्याच्या विरोधात नाराजी व्यक्त केली असेल आणि कलम 18 अंतर्गत संदर्भ राखून ठेवला असेल आणि जेव्हा दिवाणी न्यायालयाने नुकसानभरपाई वाढवली असेल, तेव्हा ज्या व्यक्तींनी कलम 18 अंतर्गत अर्ज केले नाहीत आणि कलम 31 अंतर्गत निषेध न करता नुकसान भरपाई प्राप्त केली असेल, तर कलम 28 ए (1) अन्वये त्याला संदर्भ न्यायालयाने दिलेल्या निवाड्याच्या तारखेपासून तीन महिन्यांच्या आत कलम 28-ए (1) अंतर्गत लेखी अर्ज करण्याचा अधिकार देते. त्याच्या परंतुकानुसार, अर्ज करण्याच्या तारखेपासून निवाडा देण्याच्या तारखेपर्यंत त्याची प्रमाणित प्रत मिळविण्यासाठी लागणारा वेळ वगळला जाईल. दुसऱ्या शब्दांत, ज्या पीडित व्यक्तींना निषेध न करता नुकसान भरपाई मिळाली होती, परंतु त्यांनी कलम 18 अंतर्गत संदर्भ उपायाचा लाभ घेतला नाही, जर कायद्याच्या कलम 4 (1) अंतर्गत प्रकाशित झालेल्या त्याच अधिसूचनेमुळे उद्भवलेल्या दावेदारांपैकी एकाला संदर्भ न्यायालयाकडून वाढीव नुकसानभरपाईचा लाभ मिळाला असेल, तर गैर-अर्जदार नसलेल्या व्यक्तीला कलम 28-ए (1) अंतर्गत वाढीव नुकसानभरपाई मिळविण्यासाठी संदर्भ न्यायालयाच्या निर्णयाच्या तारखेपासून तीन महिन्यांच्या आत केलेल्या अर्जाद्वारे दिलासा मिळवण्याचा अधिकार देण्यात आला आहे. या प्रकरणात, मान्य आहे की, अपीलकर्त्यांनी कलम 18 अंतर्गत संदर्भ उपायाचा लाभ घेतला आहे आणि नुकसानभरपाई वाढवली आहे. त्यानंतर, त्यांनी आणखी

वाढीव नुकसानभरपाईसाठी उच्च न्यायालयात कलम 54 अंतर्गत अपील दाखल करण्याचा उपाय केला नाही, परंतु काही दावेदारांनी सदर उपायाचा पाठपुरावा केला आणि नुकसानभरपाई रु. 135 प्रति चौरस यार्ड प्राप्त केली. कलम 54 अंतर्गत उपायाचा लाभ न घेतल्यामुळे, अपीलकर्त्यांना वाढीव नुकसानभरपाईचा समान लाभ मिळवण्यासाठी कलम 28-ए (1) अंतर्गत अर्ज करण्याचा अधिकार नाही. कलम 28-अ (1) अंतर्गत उपाय केवळ तेव्हा उपलब्ध असतो जेव्हा कलम 26 अन्वये नुकसानभरपाई वाढवण्यात आली आणि अधिनियमाच्या भाग III अंतर्गत निकाल देण्यात आला आणि अधिनियमाच्या कलम 54 अन्वये त्यात वाढ करण्यात आली तेव्हा तो उपलब्ध होत नाही. हे न्यायालय अनुसूचित जाती सहकारी जमीन मालकी सोसायटी लिमिटेड, भटिंडा वि. भारतीय संघराज्य, [1991] एस. सी. सी. 174 मध्ये न्यायालयाने असे म्हंटले होते की उच्च न्यायालयाने नुकसानभरपाई वाढवली तेव्हा कलम 18 अंतर्गत उपायाचा लाभ घेणारे दावेदार कलम 28-अ अंतर्गत अतिरिक्त रकमेसाठी पात्र नाहीत. बाबू राम आणि इतर विरुद्ध उत्तर प्रदेश आणि उत्तर प्रदेश राज्य, [1995] 2 एस. सी. सी. 689 मध्येही असेच मत व्यक्त करण्यात आले होते. त्यामुळे अपीलकर्त्यांना कलम 28-अ अंतर्गत आणखी वाढीव भरपाई करण्यासाठी अर्ज करण्याचा अधिकार नाही. भूमि संपादन अधिकारी आणि उच्च न्यायालयाने इतर दावेदारांप्रमाणेच वाढीव नुकसानभरपाई देण्यास नकार दिला आहे. संविधानाच्या अनुच्छेद 14 अंतर्गत दिलेल्या समानतेच्या हमीचे उल्लंघन करणाऱ्या इतरांप्रमाणेच समान नुकसानभरपाई देण्यासाठी अपीलकर्त्यांशी भेदभाव केला जातो हा युक्तिवाद आता अनिर्णित विषय राहिलेला नाही. के. एस. परीपूमन विरुद्ध केरळ राज्य, [1995] 1. एस. सी. सी. 367 आणि बाबू राम चे प्रकरण (उपरोल्लेखित) या प्रकरणात न्यायालयाच्या बहुमताने दिलेल्या निकालाद्वारे, व्यथित व्यक्तींविरुद्ध हा निष्कर्ष काढला गेला.

त्यानुसार याचिका खारीज करण्यात येतात. खर्चा बाबत काहीही आदेश नाही.

आर. पी. अपील फेटाळण्यात येतात.

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.

x-x-x-x